

ЕКОНОМІКА, ОРГАНІЗАЦІЯ

УДК 334.7.009.12:338.43

О.М. Помаз

УТОЧНЕННЯ ТРАКТУВАННЯ СУТНОСТІ КАТЕГОРІЇ «СТРАТЕГІЧНИЙ РОЗВИТОК ОПЕРАЦІЙНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ»

Досліджено теоретичні основи стратегічного розвитку підприємств, уточнено сутність категорії «стратегічний розвиток операційного менеджменту сільськогосподарських підприємств».

Постановка проблеми. Одним із глобальних завдань розвитку людського суспільства на початку ХХІ століття стало усунення загрози голоду, викликаній значним зростанням чисельності населення планети. Виходячи з цього, сільське господарство будь-якої країни стає стратегічно важливою галуззю народного господарства. Продукція сільського господарства є завжди ліквідним товаром, оскільки вона складає основу продовольчої безпеки держави [14].

Особливої актуальності питання збільшення обсягів виробництва продовольства набуває для України, країни, що має традиційно розвинуте сільське господарство. Для розв'язання продовольчої проблеми необхідне підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва, що досягається впровадженням передової агротехніки, високоврожайних культур, але в першу чергу – удосконаленням системи управління.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню теоретичних та практичних аспектів стратегічного розвитку підприємств присвячені праці Л.А. Євчук [4], В.А. Забродського, М.О. Кизим [5], О.М. Кукушкіна [8], Ю.О. Лупенка, В.Я. Месель-Веселяка [12], В.В. Пастухової [10], О.М. Тридід [13], З.Є. Шершньової [16] та інших учених.

Метою статті є узагальнення теоретичних засад стратегічного розвитку підприємств, а також уточнення сутності категорії «стратегічний розвиток операційного менеджменту сільськогосподарських підприємств».

Виклад основного матеріалу. В сучасних умовах вітчизняні сільськогосподарські підприємства мають націлювати свою діяльність на постійний перманентний розвиток, використовуючи найновіші здобутки в царині стратегічного управління.

Л.А. Євчук зазначає, що епоха інтуїтивного, ситуаційного, спонтанного управління скінчилася, і пропонує концепцію забезпечення стійких позицій конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств шляхом впровадження сучасного механізму стратегічного менеджменту як організаційного джерела розвитку підприємства [4, с. 7].

В.В. Пастухова інтерпретує стратегічне управління як діяльність, що ґрунтується на стратегічній орієнтації як компоненті філософії підприємства та має спрямованість на досягнення цільових орієнтирів у перспективі, забезпечення стійкого розвитку, конкурентоспроможності та довготривалого успіху підприємства. При цьому вона відзначає, що провідною ідеєю концепції стратегічного управління є необхідність гармонійного розвитку підприємства, що передбачає орієнтацію на поєднання інтересів суб'єктів господарювання, споживачів і суспільства в цілому на підставі інтегрування економічних, екологічних та соціальних пріоритетів розвитку [10, с. 12].

У 2012 р. науковцями ННЦ «Інститут аграрної економіки» було розроблено стратегію розвитку сільського господарства України на період до 2020 р., метою якої було визначено розвиток сільського господарства як високоефективної конкурентоспроможної на внутрішньому і зовнішньому ринках галузі економіки, що забезпечує продовольчу безпеку держави, виробництво високоякісної сільськогосподарської продукції в обсягах, достатніх для задоволення потреб населення і переробних галузей, та надійну економічну основу соціально-економічного розвитку українського села [12, с. 7-8].

О.М. Кукушкін справедливо відзначає тісний взаємозв'язок між поняттями «стратегія» та «розвиток», і трактує стратегію розвитку підприємства як довгостроковий план, який містить комплекс рішень щодо вибору напрямку розвитку підприємства, визначення його основних цілей, а також моделі дій щодо формування та ефективного використання його потенціалу і дає змогу створення сприятливих внутрішніх та зовнішніх умов для успішного подолання основних стадій розвитку [8, с. 226].

Як зауважує Б.В. Сіленков, в науковій літературі поняття стратегії розвитку формується виходячи з різних точок зору, включаючи планування досягнення довгострокових цілей розвитку і концептуальних, життєво важливих напрямів діяльності підприємства. Критеріями стратегії розвитку вважаються динамічність і конкурентоспроможність економіки, галузі, підприємства, продукції [11, с. 6].

О.М. Тридід окремо виділяє поняття «стратегія розвитку підприємства», яке трактується як складний системний об'єкт, що володіє сукупністю певних властивостей, які можуть визначати якість стратегії з різних позицій: або з погляду її формування, особливостей та умов реалізації, або з точки зору ступеня досягнення кінцевого результату – розвитку підприємства [13, с. 81] та поняття «стратегічний розвиток підприємства», тобто властивість підприємства як виробничо-економічної системи змінювати траєкторію руху або намічений режим функціонування шляхом управління змінами на основі формування і реалізації стратегії підприємства з використанням створюваного для цієї мети організаційно-економічного механізму [13, с. 70].

В.І. Аранчій, О.П. Зоря, Є.В. Березницький звертають увагу на те, що з трьох основних видів стратегій розвитку підприємства (стратегія зростання (розвитку), стратегія стабілізації (сталості), стратегія виживання) для вітчизняних сільськогосподарських підприємств бажано застосувати стратегію зростання, хоча більшість підприємств на даному етапі використовують стратегію виживання [2, 6].

При цьому пропонується формувати конкурентні стратегії аграрних підприємств залежно від рівня інтегрованого показника потенціалу їх конкурентоспроможності, градація якого передбачає вибір конкурентної стратегії «вдосконалення» – закріплення та утримання позицій лідера, «розвитку» – встановлення ринкової рівноваги, збільшення частки ринку, максимізація прибутку, «виживання» – уникнення ймовірності банкрутства, забезпечення беззбитковості виробництва, формування базових конкурентних переваг [6].

Як зазначає Ю. Калиніченко, сутність стратегічного розвитку підприємства полягає у підготовці наявних ресурсів до можливостей, які відкриваються у майбутньому шляхом застосування розгорнутого стратегічного аналізу і розроблення стратегічних планів з метою досягнення поставлених цілей і отримання стійких переваг над конкурентами, шляхом своєчасної реакції і швидкої адаптації до непередбачуваних змін навколишнього середовища та вироблення продукції, яка буде визнана споживачем [7, с. 110].

Дане твердження демонструє прямий зв'язок поняття «стратегічний розвиток» із виробничою сферою, зокрема операційною системою підприємства. Це перекликається з думкою багатьох інших науковців. Зокрема, З.Є. Шершньова зазначає, що стратегія розвитку підприємства потребує відповідних стратегій розвитку виробництва, а навіть обґрунтована ліквідація частини виробничого процесу (з різних причин) становить

певні труднощі для всього підприємства. Рівень виробництва значною мірою формує конкурентну позицію і, навпаки, ринкові чинники впливають на зміст та характеристики виробничих стратегій [16].

В.А. Забродський та М.О. Кизим виділяють поняття «розвиток економіко-виробничих систем», яке трактується як процес переходу економіко-виробничої системи у новий, більш якісний стан за рахунок нагромадження кількісного потенціалу, зміни й ускладнення структури і складу, в результаті чого підвищується її опірність руйнуючим впливам зовнішнього середовища та ефективність функціонування [5, с. 6].

На думку О.В. Новака, система управління стратегічним розвитком соціально-економічних структур передбачає формування й ефективне використання можливостей для забезпечення довгострокового успішного функціонування організації. Він вважає, що застосування системного підходу до управління розвитком організацій має враховувати напрями і ступінь впливу зміни одних характеристик елементів системи організація-середовище на характеристики інших та на результативні показники організації в цілому [9, с. 7].

Окремо також виділяється поняття стратегічного розвитку виробничого потенціалу підприємства, яке В.С. Артюшок трактує як здатність до зростання його фактичних можливостей через використання внутрішніх резервів та переваг зовнішнього середовища нівелюючи вплив слабких сторін та зовнішніх загроз [1, с. 7].

Н.В. Шаціло трактує поняття сталого розвитку сільськогосподарських підприємств як їх здатності, постійно змінюючись під впливом сукупності факторів внутрішнього та зовнішнього середовища, забезпечувати позитивну динаміку показників ефективності виробничо-господарської діяльності та зберігати їх динамічну рівновагу за рахунок раціонального використання елементів економічного потенціалу підприємства. Дослідниця зауважує, що передумовою сталого розвитку підприємства є його ефективна діяльність та досягнення на її основі стратегічних цілей [15, с. 7].

На нашу думку, доцільно здійснити уточнення трактування сутності категорії «стратегічний розвиток операційного менеджменту» щодо діяльності сільськогосподарських підприємств. Вважаємо, що стратегічний розвиток операційного менеджменту сільськогосподарських підприємств – це незворотній, закономірний, цілеспрямований процес управління їх виробничо-збутовою діяльністю, націлений на довготермінову перспективу, що передбачає реалізацію комплексу рішень, установок, заходів, пов'язаних із визначенням пріоритетів, усуненням і нейтралізацією проблем, використанням переваг та можливостей в ході перетворення виробничих факторів (входів) у сільськогосподарську продукцію (виходи), який здійснюється під дією комплексу чинників, що прискорюють чи сповільнюють перехід на якісно вищий рівень, тобто отримання запланованого результату.

Висновки. Не зважаючи на велику кількість досліджень, присвячених теоретичним питанням стратегічного розвитку підприємств, слід звернути увагу на недостатнє висвітлення питань стратегічного розвитку операційного менеджменту сільськогосподарських підприємств, зокрема уточнення трактування сутності категорії «стратегічний розвиток операційного менеджменту» щодо діяльності сільськогосподарських підприємств.

SUMMARY

The author studies theoretical foundations for the strategic development of enterprises, clarifies the nature of the category «strategic development of the operational management of agricultural enterprises».

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

1. Артюшок В.С. Стратегічний розвиток виробничого потенціалу лісогосподарського підприємства: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.04 / В.С. Артюшок; Національний університет водного господарства та природокористування Міністерства освіти і науки України. – К., 2010. – 20 с.

2. Березницький С.В. Формування стратегії розвитку та підвищення ефективності молочного скотарства в сільськогосподарських підприємствах: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.04 / С.В. Березницький; Дніпропетр. держ. аграр. ун-т. – Д., 2010. – 20 с.
3. Грицюк Е.О. Економіка підприємства: навч. посіб. / Е.О. Грицюк. – К.: Дакор, 2009. – 304 с.
4. Євчук Л.А. Стратегії забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. екон. наук: спец. 08.00.04 / Л.А. Євчук; Миколаївський державний аграрний університет. – Миколаїв, 2010. – 36 с.
5. Забродский В.А. Развитие крупномасштабных экономико-производственных систем / В.А. Забродский, Н.А. Кизим. – Харьков: Бизнес Информ, 2000. – 72 с.
6. Зоря С. П. Формування конкурентних стратегій аграрних підприємств [Текст]: автореферат... канд. екон. наук, спец.: 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності) / С.П. Зоря. – Полтава: Полтавська держ. аграр. акад., 2012. – 20 с.
7. Калиніченко Ю. Стратегічний розвиток підприємства: теоретичні та практичні аспекти / Ю. Калиніченко // Галицький економічний вісник. – 2010. – №4 (29). – С. 106-115.
8. Кукушкін О. М. Сутність поняття «стратегія розвитку підприємства» [Текст] / О.М. Кукушкін // Науковий вісник. – 2005. – №15.2. – С. 220-227.
9. Новак О.В. Управління стратегічним розвитком сільськогосподарських підприємств : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук за спец. 08.00.04 / О.В. Новак; Національний аграрний університет. – Київ, 2007. – 18 с.
10. Пастухова В.В. Стратегічне управління підприємством в умовах нестабільності зовнішнього середовища: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. екон. наук: спец. 08.06.01 / В.В. Пастухова; Київський національний торговельно-економічний університет. – Київ, 2003. – 36 с.
11. Сіленков Б.В. Формування стратегії розвитку і підвищення ефективності аграрних підприємств регіону: автореф. дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук / Б.В. Сіленков. – Дніпропетровськ: ДДАУ, 2009. – 20 с.
12. Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року / за ред. Ю.О. Лупенка, В.Я. Месель-Веселяка. – К. : ННЦ «ІАЕ», 2012. – 182 с.
13. Тридід О.М. Організаційно-економічний механізм стратегічного розвитку підприємства: Монографія / О.М. Тридід. – Харків: Вид. ХДЕУ, 2002. – 364 с.
14. Царенко О.М. Економіка розвитку [Текст]: підручник / О.М. Царенко. – Суми: Університетська книга, 2004. – 589 с.
15. Шаціло Н.І. Організаційно-економічне забезпечення сталого розвитку сільськогосподарських підприємств: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.04 / Н.І. Шаціло; Білоцерків. нац. аграр. ун-т. – Біла Церква, 2011. – 20 с.
16. Шершньова З.Є. Стратегічне управління [підручник] / З.Є. Шершньова. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: КНЕУ, 2004. – 699 с.

Надійшла до редколегії 27 травня 2013 р.